

המשתלח, ואינו אלא "הופרש לאיבוד" –

וטעמא, וכל הטעם שאמרה המשנה ש"הופרש לאיבוד" זה אינו מת, משום שהוא חטאת **דציבור**, **הא דיחיד**, ואילו היה "הופרש לאיבוד" של יחיד היה מת כדין חטאת המתה –

בג-ב מאי לאו, האם לא נאמר שמשנה זו – **רבנן היא**. ובכל זאת סוברים שאילו היה חטאת יחיד היה השני שבזוג שני הולך למיתה, למרות שאינו אלא "הופרש לאיבוד".

הרי שחכמים סוברים ש"הופרש לאיבוד כאיבוד דמי" ואינו רועה אלא מת כדין חטאת המתה. וקשה על דברי רבי אבא?

ומתריצין: **לא!** משנה ההיא אינה אליבא דרבנן, אלא, **רבי היא**, הסובר "מפריש לאיבוד כאיבוד דמי" ולפיכך היה מת אילו היה של יחיד.

הגמרא ממשיכה לדון בדברי רב הונא ורבי אבא⁽⁷⁴⁾.

תנן, שנינו במשנתנו: **המפריש חטאתו ואבדה והקריב אחרת תחתיה ואחר כך נמצאת הראשונה, תמות**.

ונדייק: **טעמא**, כל הטעם שתמות, משום

דהקריב (75) ואחר כך נמצאת הראשונה –

הא נמצאת מעיקרא, לפני שנתכפר באחרת, **תרעה**, ובודאי שדברי רבנן הם ולא כרבי.

והמשנה אינה מחלקת באיזה אופן נתכפר ובמי מביין שתיהן נתכפר, ובכל אופן תרעה, **לא שנא אם נתכפר (76) באבודה לא שנא נתכפר בשאינה אבודה, לא שנא משך ולא שנא לא משך**, בכל אופן תרעה.

תיובתא דתרוייהו, וקשה מסתימת לשון המשנה בין על רב הונא ובין על רבי אבא?

ומתריצין: המשנה לא אמרה במפורש מה ייעשה כשנמצאה לפני שנתכפר, ואין לדייק ממנה, כי **מילתא דפסיקא (77) ליה**, דבר ברור בלי חילוקי אופנים, **קתני**, והוא, שאם נמצאה אחר שנתכפר בשניה, תמות הראשונה, ועל כך אין חילוקי אופנים ודינים ודבר ברור הוא. ואילו **מילתא דלא פסיקא ליה**, דבר שיש בו חילוקי אופנים, כגון אם נמצאה לפני שנתכפר בשניה, שלפעמים מתה ולפעמים רועה, רב הונא לשיטתו ורבי אבא לשיטתו, **לא קתני**, לא שנתה המשנה ולא רצתה לשנות כיון שיש בהן חילוקי דינים ואופנים. על כן, מפרשים רב הונא ורבי אבא כל אחד את דברי רבנן לשיטתו.

לישנא אהרינא (78):

בשאינה אבודה, ובמתכפר בשאינה אבודה לדברי הכל מתה האבודה.

74. האמת שקושיות הגמרא נידונו כבר לעיל [עמוד א], אלא שסוגיא זו מפרשת בדרך אחרת את המשנה אליבא דרב הונא ורבי אבא. ראה תוס'.

75. גירסת השיטה מקובצת.

76. כן נראה לגרוס.

77. גירסת רבינו גרשום: דפשיטא.

78. על פי גירסת השיטה מקובצת ופירוש רש"י. וכתב רש"י שאין הבדל בין הלשונות,

של משנתנו.

תנן: המפריש מעות לחטאתו ואבדו והפריש מעות אחרות תחתיהן ואחר כך נמצאו המעות הראשונות⁽⁸⁰⁾ — יביא מאלו ומאלו חטאת והשאר יפלו לנדבה.

ונדייק: טעמא, דמתכפר מאלו ומאלו, הא, ואילו אם הביא⁽⁸¹⁾ מאחד מהם, יוליכם, למעות האחרות, לים המלח.

והמקשן סובר שסיפא זו נשנתה אפילו לדברי רבנן, והם אמרו שמעות האחרות הולכות לים המלח בכל אופן, לא שנא מתכפר בדמי אבודה לא שנא מתכפר בשאינה אבודה, ולא שנא משך מדעתו ולא שנא לא משך, בכל אופן סוברים חכמים שהמעות האחרות [או החטאת האחרת] הולכות לים המלח —

תויבתא דתרווייהו, גם על רב הונא וגם על רבי אבא⁽⁸²⁾?

ומתריצין: לא נדייק "הא אילו הקריב אחת ילכו האחרות לים המלח", והאמת היא שלפעמים ילכו לים המלח ולפעמים לא ילכו, לרב הונא לשיטתו ולרבי אבא לשיטתו. ומה שאמרה המשנה "יביא מאלו ומאלו" ולא אמרה אליבא דרב הונא

תנן: המפריש חטאת ואבדה והקריב אחרת תחתיה ואחר כך נמצאת הראשונה, תמות. ונדייק: **הא נמצאת מעיקרא,** לפני שנתכפר באחרת, רועה.

ומקשינן: הניחא, אי הקריב אבודה [לרב הונא בעצת בית דין ולרבי אבא אפילו אם עשה כן מדעתו], דשאיין אבודה רועה, אלא, אי הקריב שאינה אבודה [לרבי אבא, ולרב הונא אפילו אם הקריב אבודה אלא שעשה כן מדעתו] ונשתיירה האבודה, אמאי רועה? ומתריצין: קסבר, כי קתני, כמה אמרה המשנה שהיא רועה⁽⁷⁹⁾, כגון דהקריב אבודה.

ומקשינן: אי הכי, מאי אריא דתני הקריב ואחר כך נמצאת, מתה, אם התנא רצה לשנות שרבנן מודים באופן מסויים שהיא מתה, ניתני, היה יכול לשנות בנמצאת מעיקרא, לפני שנתכפר באחרת [לרב הונא במשך מדעתו ולרבי אבא בנתכפר בשאינה אבודה] וגם אז היא מתה?

ומתריצין: **ההיא דלא פסיקא ליה, לא תני,** אבל הקריב ואחר כך נמצאת דפסיקא ליה, תני.

ומקשינן על רב הונא ורבי אבא מהסיפא

אלא שלשון ירושלמי היא.

79. כן נראה לגרוס.

80. גירסת המשנה.

81. גירסת השיטה מקובצת.

82. כן מבאר רש"י.

ופירוש זה לכאורה תמוה הוא, הרי סיפא זו ודאי לא אתיא כרבנן, אף בלי התייחסות לדברי רב הונא ולרבי אבא?

וכפי הנראה כוונת רש"י [ויתכן שלכך התכוון הגר"א] שהמקשן מוכיח רק דבר אחד, והוא, שהמשנה מדוייקת שלא כרב הונא ורבי אבא. וביתר ביאור: המקשן סבר לומר שרבנן סוברים

יתכפר בחבירו, מה דינו של ציבור המעות השני. ואחר כך תדון הגמרא במפריש שתי חטאות לאחריות.

אמר רבי אמי: המפריש שני ציבורי מעות לאחריות, שאם יאבד אחד מהן יתכפר בשני, מתכפר באחד מהן, וציבור מעות שני יפלו, לנדבה, לנדבת ציבור כדין מותר חטאת הבא נדבה.

ואינו הולך לים המלח כדין דמי חטאת שאבדו, מפני שכל אחד מהן ראוי להתכפר בו, ואין אחד מהן אבוד ולא הופרש לאבוד, ובהקרכת אחד מהן לא דחה לשני בידיים, שמלכתחילה הופרשו על מנת שיבחר באחד

"יתיעץ עם בית דין והם ייעצוהו להביא את האבודה ושאינה אבודה ילכו לנדבה", או "יביא את האבודה ושאינה אבודה ילכו לנדבה" לרבי אבא, הטעם שלא אמרה המשנה כן, הוא משום שהבא נמי, מילתא דפסיקא ליה, תקנה ודאית וברורה, והיא: להביא מאלו ואלו, קתני, ואילו מילתא דלא פסיקא ליה, ויש בו חילוקי אופנים, לא קתני⁽⁸³⁾.

עד כאן דנה הגמרא בחטאת שאבדה או מעות שאבדו והפריש חטאת או מעות תחתיהן ונמצאה הראשונה. עתה דנה הגמרא במפריש מתחילה שני צבורי מעות "לאחריות" והיינו שאם יאבד אחד מהן

אבא.

83. לישנא אחרינא [שיטה מקובצת בהשמטות]:

תנן: המפריש מעות לחטאת וכולהו. טעמא דנתכפר מאלו ומאלו הא הביא מאחד מהן יוליכם לים המלח.

ומקשינן לרבי אבא: הניחא אם הביא מהשארין אבודין, דאבודין ילכו לים המלח, אלא אם הביא מאבודין, שאין אבודין אמאי ילכו לים המלח?

ומתריצין: קסבר רבי אבא, כי קתני, במה שנתה המשנה, בהביא מהשארין אבודין, דאז האבודין ילכו לים המלח.

ומקשינן: אי הכי, מאי אריא דתני יביא מאלו ומאלו והשאר יפלו לנדבה, נתני: הביא מעות האבודין, דאז שאין אבודין יפלו לנדבה, וכל שכן הביא מאלו ומאלו? ומתריצין: ההוא דפסיקא ליה קתני וכולהו.

שהמעות הולכים לים המלח, מאיזה טעם שהוא ולא ידע המקשן הטעם, וגם לא ידוע לו לפרנס איך נתרץ דברים אלו עם הסיפא דסיפא ששם סוברים חכמים במפורש שהמעות אינן הולכות לים המלח, אבל, דבר אחד ברור לו, והוא שהמשנה מדוייקת שלא כרב הונא ורבי אבא. דלדבריהם אין המעות הולכות תמיד לים המלח.

עד כאן מבואר לפי לשון רש"י שבידינו. אבל בשיטה מקובצת מביא גליון פירוש רש"י מכתב יד [ולא ברור אם הם דברי רש"י או אחד מתלמידיו הדנים בשיטתו] המפרש קושית הגמרא, שלעולם ידע המקשן שסיפא זו אינה אליבא דרבנן כמו שאמרה הסוגיא הקודמת. ולפיכך מקשה: למה הסיקה הגמרא לעיל שאינה אליבא דרבנן, הלא אפשר לפרשה אפילו אליבא דרבנן, לרב הונא באופן שמשך מדעתו ולרבי אבא כשהקריב את האינה אבודה? ומכך שהגמרא הסיקה בפשטות שסיפא זו אינה אליבא דרבנן, אפשר להוכיח שלא כדברי רב הונא ורבי

מהזן. וכך נאמרה ההלכה למשה מסיני⁽⁸⁴⁾.

ודנה הגמרא: **אליבא דמאן**, לשיטת איזה תנא אמר כן רבי אמי? **אילימא**, אם תאמר, **אליבא דרבי**, ומחדש שרבי מודה בכך, קשה: **פשיטא** שרבי מודה **דיפלו לנדבה**! כי **עד כאן לא אמר רבי אלא במפריש לאבוד**, וסובר שהולך לים המלח כאבוד, אבל בהופרש **לאחריות**, ולא נאבד – פשיטא שרבי **מודה**, שאינו הולך לים המלח?

ואלא, ואם תאמר שרבי אמי אמר כן **אליבא דרבנן**, קשה: **פשיטא דיפלו⁽⁸⁵⁾ לנדבה**! והדבר קל וחומר! **השתא**, אם אפילו **מפריש לאיבוד אמרו⁽⁸⁶⁾ רבנן**, **שלאו כאיבוד דמי**, וכי בהופרש **לאחריות מיבעיא** ליה לרב אמי למימר שאינו כאיבוד ואינו הולך לים המלח⁽⁸⁷⁾!?

ומסקינן: **אלא⁽⁸⁸⁾ אליבא דרבי שמעון**, הסובר [לעיל טו א]: **חמש חטאות המתות⁽⁸⁹⁾** – מתות בכל ענינים שאתה מוצא בהן, וחטאת שכפרו בעלים, מתה בכל אופן שהוא, בין שנמצאה קודם כפרה בין אחר כפרה, ואפילו בהפרישה לאחריות מתה השנייה,

ואליבא דרבי שמעון, **איצטריבא ליה**, לרבי אמי לומר, שבמעות מודה רבי שמעון שהן הולכות לנדבה. כי **מהו דתימא**, אם לא היה משמיענו זאת היה אפשר לומר, **לית ליה לרבי שמעון נדבה**, רבי שמעון אינו סובר שהמעות יפלו לנדבה, כשם שבהפריש שתי בהמות לחטאת לאחריות סובר רבי שמעון שמתכפר באחת מהן והשניה מתה ואינה רועה, כן במעות סובר שהן הולכות לים המלח –

קא משמע לן רבי אמי, דאית ליה נדבה, לגבי מעות סובר רבי שמעון שאם הפריש מעות לאחריות אינן מתות, כלומר, אינן הולכות לים המלח, אלא יפלו לנדבה.

המקשן הבא הבין מסקנת הגמרא, שהיה "הוה אמינא" שרבי שמעון אינו סובר כלל דין "מותר חטאת לנדבת ציבור". על כן מקשה:

ומי מצי אמרת דלית ליה נדבה לרבי שמעון?!

מביאה הגמרא משנה במסכת שקלים [פרק ו

84. על פי רש"י מכתב יד מנחות [פ א].

85. גירסת השיטה מקובצת.

86. כן נראה לגרוס.

87. כן היא גירסת הגמרא. ואינה מיושבת יפה: וכי אחרי המסקנא שאפילו רבי מודה, יש לדון אם רבנן מודים?!

ובשיטה מקובצת מביא לישנא אחרינא הפוכה:

88. כן נראה לגרוס.

89. על פי רש"י פסחים [צז ב].

ירושלים ומגדליה וכל צרכי העיר. שהרי גם ממותר מעות הלשכה [שלא נתרמו לצורך תמידין ומוספין ונשתיירו בלשכה] היו נותנין לחומת וצרכי העיר. ותקלין עתיקין אלו דינם כמותר מעות הלשכה, שהרי גם אם היה נותנם בזמנם, גם כן היו נשארים בלשכה.

על השלישי כתוב "קִינִין", מי שהוא מחוסר כפורים כגון: זב זבה יולדת מצורע המביאין קן צפור לטהרתן ולהתירן לאכול בקדשים, נותן שם מעות לקינו. ובערב מותר לו לאכול קדשים בחזקת שהוקרבה כפרתו, לפי שבית דין של כהנים ודאי הקריבוהו באותו היום, שהם יודעים שהמחוסר כפורים מסתמך עליהם ויאכל קדשים בערב.

ועל הרביעי כתוב "גִּזְלֵי עוֹלָה", והמתנדב תורים ובני יונה⁽⁹¹⁾ לנדבת עולת העוף נותן שם מעותיו.

על החמישי כתוב "עֲצִיבִים", והמתנדב עצים למערכת המזבח נותן שם מעות נדבתו.

ועל הששי כתוב "לְבוֹנָה", והמתנדב לבונה נותן שם מעות נדבתו.

ועל השביעי כתוב "זֶהָב לְכַפֹּרֶת", שם נותן המתנדב זהב לכפורת והם מזוקקי זהב, כלים שמהם זורקים או נותנים דם על המזבח⁽⁹²⁾.

משנה ה' וברייתא להוכיח שרבי שמעון סובר שמותר חטאת בא לנדבה. המשנה מתארת את השופרות, והם תיבות כצורת שופר הפוך רחבים מלמטה וצרים מלמעלה, שהיו בעזרת המקדש, ושם היו נותנים מעות הקדש, מעות מעות ויעודיה לשופר המיועד לאותו דבר שלשמו הוקדשו המעות. והיה כתוב עליהם שם ההקדש של מעות הניתן לכל שופר.

והא תנן: שלשה עשר שופרות היו במקדש, וכתוב⁽⁹⁰⁾ עליהן:

על אחד כתוב "תקלין הדתי" – שקלים חדשים. מי שלא הביא מחצית השקל בחודש אדר בעת גביית מחצית השקל, מביאו במשך השנה ונותנו באותו שופר. וכשמגיע זמן תרומת הלשכה [לשכה אחת היתה במקדש ששם נותנים כל מעות מחצית השקל של כל ישראל, וכיון שהיו יותר מן הצורך לתמידי ומוספי ציבור, היו תורמין אותן, כלומר, הפרישו מהן כדי הצורך לקרבנות ציבור, ובשלוש פעמים בשנה תרמו את הלשכה] נותנין המעות שבשופר זה בלשכה עם שאר המעות, ונמצא שגם הן נתרמים עמהן.

ועל השני כתוב "עתיקין", שקלים ישנים. מי שלא הביא שקליו בשנה שעברה, או בשנים שעברו, נותנו באותו שופר. ושקלים אלו לא עירבו אותם בלשכה, אלא עושין מהן חומת

90. גירסת השיטה מקובצת.

92. רש"י כתב כאן שני פירושים, ומקבל פירוש השני מפני שלפירוש הראשון אין זה שייך לשופרות אלא לבדק הבית הניתן לידי הגזבר. ונתלבטו המפרשים להבין את ההבדל בין שני הפירושים. עיין שיטה מקובצת וברכת

91. על פי הגהת הגר"א. להבנת הגהת הגר"א עיין שם [פרק ו משנה ה].

ככל עורות עולות, אלא חוזרין ומוכרין אותן והמעות יפלו לנדבה⁽⁹⁴⁾. אלו הן דברי רבי יהודה. אמר לו רבי נחמיה, ואמרי לה, ויש מי שמסר שמועה זו בשם רבי שמעון: אם כן, כדבריך שהעולות אינם ניתנים לכהנים, בטלה מדרשו של יהודיע הכהן!

דתנן, שנינו שם [משנה ו]: זה מדרש דרש יהודיע הכהן: אמרה התורה [ויקרא ה] "אשם הוא אשום אשם לה", ולכאורה הפסוק קשה מרישא לסיפא⁽⁹⁵⁾, דממה שנאמר "אשם הוא" משמע שהווייתו והלכתו כאשם שהוא נאכל לכהנים, ואילו ממה שנאמר "אשם לה" משמע שכולו לה? ודרש יהודיע הכהן הכי "אשום אשם לה", להביא⁽⁹⁶⁾, בא לרבות את כל הבא משום חטא ומשום אשמה, והיינו, כל דבר הבא ממותר חטאות ואשמות, ילקח בדמיו עולות, הבשר לה, והיינו עולות הקרבים

ועוד ששה שופרות היו לנדבה, שבהן נותנין נדבת צבור הבאה מן המותרות. האחד למותר חטאת, מי שהפריש מעות לחטאתו וקנה חטאת ונותרו מן המעות נותן המעות לשופר זה. השני למותר אשם, השלישי למותר קיני זבים וזבות ויולדות, הרביעי למותר קרבנות נזיר, החמישי למותר אשם מצורע, הששי לכל המתנדב סתם נדבה נותן בו. ומכולם הביאו הכהנים עולות קיץ המזבח כמו שיבואר בהמשך. והטעם שחילקום לששה, למרות שכולם יבואו לאותה מטרה, מבואר במסכת מנחות [קז ב]⁽⁹³⁾.

ותני עלה, ושנינו ברייתא: ששה לנדבה, מה היו עושין בהן? לעולה הבאה מן המותרות, והיינו "עולת קיץ המזבח", כלומר, מביאים מן המותרות עולות ומקריבים אותן בזמן שהמזבח פנוי מקרבנות, שאין עורה לכהנים

הזבח וצאן קדשים.

החק נתן מבאר [אחרי שהוא מגיה ברש"י], שלפי פירוש הראשון מדובר במתנדב זהב ומפרש לכלי שרת. ועל כך טוען רש"י שנותנו לגזבר ולא לשופרות. ולפי פירוש השני מדובר שהתנדב סתם ואמר "הרי עלי זהב". זהב זה מביא ונותנו לשופר ולא לגזבר וממנו עושין כלי שרת. וכן כתב רש"י במסכת יומא [נה ב].

ובחידושי הגרי"ז מבאר, שלפי פירוש הראשון מדובר שהתנדב זהב לתיקון הכפורת [כיסוי הארון] והוא קדשי בדק הבית. ולפי פירוש השני התנדב מעות לכלי שרת וכפורת היינו מזרק. והכריע רש"י כפירוש השני משום דקדשי בדק הבית נותנים לידי הגזבר ולא לשופרות.

כל זה לפי פירוש רש"י. וראה במפרשי

המשנה שם ובמלאכת שלמה בשם הרמב"ם והסמ"ג. ועייני בריטב"א [יומא שם], ובחידושי מרן רי"ז הלוי על הרמב"ם [פרק ד מהלכות תמורה הלכה יא].

93. וראה תוס'.

94. כן כתב רש"י.

וכתב הגרי"ז: יש להבין, מנין דין זה שצריך לחזור ולמכור העור? הלא רבי יהודה לא אמר אלא שאין ניתנים לכהנים, ואולי דינם כעצמות שאין צריך למוכרם וליקח מהם קיץ המזבח?

95. על פי הרע"ב שם.

96. גירסת השיטה מקובצת.

כליל על גבי המזבח, ועורות לכהנים⁽⁹⁷⁾. ובכך נתיישב הפסוק, מה שנאמר "אשם לה" היינו הבשר לה', ומה שנאמר "אשם הוא" היינו העורות לכהנים⁽⁹⁸⁾.

אלמא אית ליה נדבה לרבי שמעון, שמותר חטאת בא לנדבה, שהרי הוא תמה על רבי יהודה "אם כן בטלה מדרשו של יהודע הכהן". וקשה על רבי אמי: מה משמיענו שלרבי שמעון נופלים המעות לנדבה?

ומתצינן: איצטריך להשמיענו! כי סלקא דעתך אמינא, היינו אומרים: כי [במה] אית ליה נדבה לרבי שמעון, רק בחד סידרא, בסדר אחד, כגון, המפריש מעות לחטאתו והוזלו הבהמות וניתותרו מן המעות —

אבל בתרי סידרא, בשני סדרים, כגון, הפריש שני צבורי מעות לאחריות ונתכפר באחד, ודחה לשאר המעות, לא, אינו סובר שהולכין לנדבה, אלא לים המלח, כשם שסובר לגבי המפריש שתי חטאות לאחריות, כמבואר —

קמשמע לן, משמיענו רבי אמי שגם בשני צבורי מעות סובר רבי שמעון שהמותר הולך

לנדבה.

אמר רבי הושעיא: המפריש שתי חטאות לאחריות, שאם תאבד אחת מהן יתכפר בחברתה, מתכפר באחת מהן וחבירתה רועה, ואינה מתה.

ומבררת הגמרא: אליבא דמאן, אמר כן רבי הושעיא? אילימא, אם תאמר: אליבא דרבנן, קשה: השתא, אם אפילו המפריש לאיבוד, שנדחית בכפרת האבודה, אמרי רבנן: לאו כאיבוד דמי⁽⁹⁹⁾, ואינה מתה. וכי המפריש לאחריות שלא נדחית מעולם — מיבעיא, ליה למימר שאינה מתה?!

אלא, ואם תאמר, שאמר כן אליבא דרבי שמעון, ומחדש רבי הושעיא שרבי שמעון מודה שאינה מתה —

איך יתכן לומר כן, והא⁽¹⁰⁰⁾ אמר רבי שמעון: חמש חטאות מתות, בכל אופן שהוא, ואחת מהן היא שנתכפרו בעליה ואפילו אם הופרשה לאחריות [כמבואר לעיל] —

ומסקינן: אלא, אמר כן, אליבא דרבי,

97. נחלקו רבותינו, מה הוא מדרשו של יהודע הכהן. רש"י במסכת זבחים [יא ב] כתב, שהמדרש הוא שמותר נופל לקרבן עולה. וכן מוכיח הגרי"ז [זבחים ה] מדברי רש"י במסכת פסחים [עג א], ועיין עוד בחידושי מרן הרי"ז על הרמב"ם [הלכות פסולי המוקדשין פרק ה].

98. לישנא אחרינא [בשיטה מקובצת]: השתא יש לומר אבודה בשעת הפרשה רועה, שתי חטאות לאחריות, מיבעיא?!

100. גירסת השיטה מקובצת.

97. נחלקו רבותינו, מה הוא מדרשו של יהודע הכהן. רש"י במסכת זבחים [יא ב] כתב, שהמדרש הוא שמותר נופל לקרבן עולה. וכן מוכיח הגרי"ז [זבחים ה] מדברי רש"י במסכת פסחים [עג א], ועיין עוד בחידושי מרן הרי"ז על הרמב"ם [הלכות פסולי המוקדשין פרק ה].

אבל הראב"ד בפירושו על התורת כהנים [ויקרא פרק יב כא] כתב שהמדרש הוא שהעור ינתן לכהנים.

וכן מביא התקלין חרדין [שקלים שם] בשם הגר"א, וכן מוכח מגמרא כאן.